Под - стратегија за Рурален развој на Општина Куманово

2009 - 2013

Септември 2009

Кратенки:

АПРЗ - Агенција за поттикнување и развој на земјоделието

ГУП - Генерален урбанистички план

ЕУ - Европска унија

ИПА - Инструмент за предпристапна помош

ИПАРД- Компонента за рурален развој на Инструментот за предпристапна помош

ЈП - Јавно претпријатие

ЈПП - Јавно приватно партнерство

ЛАГ - Локална акциона група

ЛАПВ - Локален акционен план за вработување

ЛЕР - Локален економски развој

ЛС - Локална самоуправа

МААСП- Програма за поддршка на советодавните услуги во земјоделството во Македонија (финансирани од СИДА)

МЗ - Месна заедница

МЗШВ - Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство

ОСТУ - Општинско средно техничко училиште

ОУ - Основно училиште

ПУ - Подрачно училиште

РМ - Република Македонија

СИДА - Шведска агенција за меѓународен развој

СОУ - Средно општинско училиште

ССОУ - Средно стручно општинско училиште

SWOT - Анализа на јаки страни, слаби страни, можности и закани

Содржина:

Кратенки: 2

Содржина: 3

Предговор 5

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ 6

Вовед 6

ПРОФИЛ НА РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ НА ОПШТИНА КУМАНОВО 9

Историјат на Општина Куманово 9

Географски и климатски карактеристики на Општина Куманово 9

Планини 10

Реки 10

Минерални и термални води 10

Минерали и руди 10

Клима 10

Карактеристики на руралните средини. 10

Население и Социјална структура на Општина Куманово 12

Население 12

Во руралните средини на општина Куманово 13

Социјална структура на населението од руралните средини 16

Образовна структура на Општина Куманово 16

а) Предшколско образование 16

б) Основно образование 17

в) Средно образование 17

г) Објекти од сферата на образованието кои се наоѓаат во руралните средини 18

Економија и аграр на Општина Куманово 19

ЗЕМЈОДЕЛСТВО 19

Култура и културни обележја во руралните средини на Општина Куманово 21

ДИНАМИКА НА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПОД-СТРАТЕГИЈАТА ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ . 23

УПРАВУВАЊЕ И КООРДИНАЦИЈА НА АКТИВНОСТИТЕ 23

СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА 23

ФИНАНСИРАЊЕ НА ПОД-СТРАТЕГИЈАТА ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ НА ОПШТИНА КУМАНОВО 23

АНАЛИЗА НА ПОТРЕБИТЕ 24

ПРИСТАП И ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ 25

ПОД - СТРАТЕГИЈА ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ НА ОПШТИНА КУМАНОВО 25

Стратешки цели и конкретни цели на Под – стратегијата за рурален развој .. 26

Прилог 1 - Стратешки план за рурален развој во Општина Куманово 29

Прилог 2 - Прашалник што се користеше при анкетирањето на руралното население....35
Прилог 3:....37
SWOT Анализа (Анализа на силни и слаби страни, можности и закани)......37
Прилог 4:....37
PEST/PESTLE Анализа....37
Прилог 5: Анализа на заинтересираните страни....38
Прилог 6....38
Членови на Работна група за Рурален развој во општина Куманово....38

Предговор

Врз основа на постоечките намери за спроведување на евроинтеграциски процеси на Република Македонија со цел подигање на квалитетот на живеење на граѓаните во руралните средини, а наедно и подигање на стандардите според европските критериуми, се спроведуваат одредени процеси на стратешко планирање на ниво на Републиката кои не би можеле да се имплементираат доколку и локалните власти не се вклучат во тој процес.

Имено, потикнати од тие стратешките планови, а наедно и следејќи ги потребите и барањата на граѓаните од рамките на својата општина, локалната самоуправа на општина Куманово во соработка со Програмата за поддршка на советодавните услуги во земјоделството во РМ (МААСП) пристапи кон изработка на Под-стратегија за рурален развој за период од 2009 - 2013 година.

Под-стратегијата произлезе пред се од потребите на граѓаните во руралните средини за воспоставување на по-организиран пристап за решавање на постоечките проблеми во руралните средини на Општината Куманово, кои во изминатиот период беа подложени на транзициониот виор кој остави сериозни белези во негативна смисла.

ИЗВРШНО РЕЗИМЕ

Вовед

Водејќи се од спецификите на самата општина (геостратешка позиција и постоечки потенцијали од сите сфери), локалната самоуправа на општина Куманово имајќи ги во предвид новите законски регулативи со процесот на децентрализација, во кои се зголемуваат нејзините надлежности во развојот на руралните средини се одлучи со поддршка на МААСП да изготви Стратешки документ „ Под-стратегија за рурален развој на Општина Куманово за пероиод од 2009 до 2013 година.

Овој документ се базираше врз општи податоци за развојот на општината, врз статистички и податоци добиени од анализата направена од консултанти кои беа појдовна основа во создавање на цели (специфични и конкретни) кои ќе бидат постигнати со определени активности т.е. проекти.

Тргнувајќи од сите тие сознанија, а користејќи ги принципите на МААСП беше формирана локална работна група составена од претставници на Општината Куманово, подрачната единица на Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, Агенцијата за подршка на развојот на земјоделството на РМ, претставници од невладиониот и бизнис сектор на Општина Куманово, која користејќи го ендогениот пристап од долу – на горе (bottom up) и соодветните алатки за стратешко планирање преку организирани работилници во текот на изминатите 6 месеци ја изработија Под - статегијата за рурален развој на Општина Куманово за период 2009-2013 година.

Поконкретно документот содржи елементи за поставување на под-цели и нивна имплементација за подобрување на социо - економскиот развој на руралните средини, преку организирано управување со ресурсите, развој на претприемачкиот потенцијал, јакнење на капацитетот на сите локални релевантни субјекти кои имаат надлежност за делување во руралните средини со подобрување и јакнење на јавните услуги, подобрување на инфраструктурата, како и механизми за искористување на постоечките ЕУ фондови за поддршка во оваа област. А овие под цели треба да придонесат до главната стратешка цел која има оддржлив карактер, а тоа е подобрување на условите за живот во руралните средини кои индиректно ќе придонесат кон намалување на итензитетот на миграција на постојната популација од овие средини и отварање на можности за враќање на дел од населението назад во своите родни огништа.

Под-стратегијата за рурален развој ќе претставува документ кој ќе биде усвоен од страна на Советот на Општината Куманово и во себе ќе содржи елементи за интегрирање на партнерства од различен вид, се со цел негова имплементација. Имено работната група ги дефинира сите можни партнерства помеѓу релевантните субјекти кои се надлежни секој во својата област, а тоа се партнерствата помеѓу локалната самоуправа (заедно со своите јавни установи) со бизнис сектор и локалните невладини организации, партнерства со органите и телата на централната власт (министерства, агенции и сл) како и воспоставување на јавно приватно партнество со засегнати страни.

Овој пристап со добро организирани и мотивирачки елементи може да придонеседо создавање на услови за сериозно завземање и решавање на постоечките проблеми во руралните средини на Општина Куманово.

Дополнително, оваа под – стратегија ќе ја подготви руралната средина на општината и Општина Куманово за преземање на идни чекори во реструктуирање и прилагодување на руралните заедници заради организирање на овие средини и нивно интегрирање во идни Локални Акциони Групи, а со цел навремено зајакнување на нивните капацитети за користење на предпристапните фондови за рурален развој и понатаму, со зачленувањето на Република Македонија во ЕУ, нивно

вклучување во користењето на структурните фондови од ЕУ наменети за рурален развој и управување со таквиот развој со компатибилен и интегриран пристап со оној на ЕУ.

Општина Куманово

ПРОФИЛ НА РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ НА ОПШТИНА КУМАНОВО

Врз основа на пописот од 2002 година Општината Куманово брои 105.484 жители и тоа во Градот Куманово и во 28 селски средини, но имајќи ја во предвид новата Територијална поделба која се спроведе 2004 врз основа на Законот за Територијална организација на локалната самоуправа во Република Македонија, под Општината Куманово подпаднаа уште 12 села од поранешната Општина Орашац и 7 од Општината Клечовце.

Денес како селски средини кои подпаѓаат на Општина Куманово се следните села и тоа вкупно 47: Агино Село, Бедиње, Бељаковце, Биљановце, Брзак, Вак'в, Винце, Габреш, Горно Коњаре, Градиште, Д'лга, Доброшане, Довезенце, Долно Коњаре, Живиње, Зубовце, Јачинце, Карабичане, Клечовце, Кокошиње, Колицко, Косматац, Кутлибег, Кучкарево, К'шање, Лопате, Љубодраг, Мургаш, Ново Село, Новосељане, Орашац, Пезово, Проевце, Пчиња, Режановце, Речица, Романовце, Скачковце, Сопот, Студена Бара, Сушево, Табановце, Тромеѓа, Умин Дол, Черкези, Четирце и Шупљи Камен.

Историјат на Општина Куманово

Првите факти за населената област Куманово датираат од 1519 година, а изворот на информации потекнува од архивите во Истанбул, Турција. На почетокот, оваа област била населена со 52 семејства и 300 жители. Најдеталните податоци се од Евлија Челебија, кој патувал во регионот и кој го забележал следново:

„Населената област Куманово се наоѓа на територијата на санџакот Скопје. Градот има многу реки и околу 600 куќи покриени со покривни плочки. Џамијата, која се наоѓа во трговската област, е прекрасна и има училш-те (медреса), амам, трговски центар, додека климата во градот е блага. Постојат многу лозови полиња и земјиште каде се насадени различни видови овошја."

Куманово станува урбано подрачје со административен центар, Нахијат, во доцниот XVI или во почетокот на XVII век. По Карпошовото востание во 1689, Куманово влегува во период на стагнација и до крајот на XVIII век претставува турска касаба (мал град) . Кон крајот на XIX век, градот доживува економски подем (земјоделство, занаетчиство и трговија), но нема некој позначаен индустриски развој до крајот на Втората светска војна. По 1945 година, Куманово доживува брз економски, административен и културен развој.

Како резултат на богатата историја и на опкружувањето, на територијата на градот и во околината (во регионот) се наоѓаат голем број историски и културни знаменитости, кои датираат од предисториско време до денес. Најстари локалитети се: Костоперска, Градиште кај селото Пелинце, неолитскиот локалитет кај селото Долно Нагоричане. Црквата Св.Ѓорѓи (Старо Нагоричане) изградена во 1071, реконструирана во 1318 и црквата Св. Богородица (село Матејче) од 1350 се најпознати културни и религиозни објекти од оваа епоха.

Од XVII век се останати следниве обележја во Куманово: Џамијата Екси, црквата Св.Никола, како и манастирот во селото Градиште.

Географски и климатски карактеристики на Општина Куманово

Лоцирана во северо-источниот дел на Република Македонија, на самата раскрсници на двата најзначајни коридори 8 и 10, Општината Куманово се карактеризира како најголема општина во Републиката со свои специфики и потенцијали од различни области.

Планини

Околината на Куманово е богата со различни видови пејзажи: планини, долини и кањони. Тие се формирани како резултат на тектонски движења на земјиштето во различни геолошки периоди. Станува збор за следниве планини:

Скопска Црна Гора, Руен и Козјак, од кои Руен спаѓа во ниските планини, додека другите две се со средна височина.

Западно од Куманово, каде се наоѓаат ограноци на Скопска Црна Гора, највисокиот врв е Рамно, со височина од 1.651 м, додека источно од Куманово се ограноците на Градичка Планина, со височина од 790 м. На север се наоѓаат ограноци од планината Руен, со врвот Рун кој е висок 968 м. Источно од планината Руен се наоѓа планината Козјак, со највисок врв од 1.326 м. Кумановската долина спаѓа во рамките на централниот дел на регионот, со височина од 200 м. Разновидните видови на земјиште овозможуваат одгледување на различни култури.

Реки

Хидрографската мрежа во Куманово е сочинета од следниве реки: Пчиња, Кумановска Река и Крива Река, како и од малите притоки на реката Пчиња. Пчиња е најголема и најважна река во Куманово и е втора најголема притока на реката Вардар. Изворот на Пчиња се наоѓа на врвот на планината Дукат (1.660), во Србија.

Минерални и термални води

Општината изобилува со минерални и термални води. Во атарот на с. Проевце, на термите чија просечна температура изнесува 30ОС, изграден е бањскиот комплекс Кумановска Бања. Водата изобилува со калциум, натриум, хидрокарбонати, магнезиум, јод и други минерали, што ја прават лековита и корисна за различни корисници; од неа луѓето полнат и шишиња и за пиење. Во пошироката околина познати се термалните води во с. Стрновац (сега Општина Старо Нагоричане), по течението на реката Пчиња и во Карадачкиот регион (сега Општина Липково) .

Минерали и руди

На територијата на Општината Куманово и во околните општини се експлоатираат резерви на глина погодна за туларската индустрија. На неколку локации во самата општина и во околните општини се наоѓаат копови на квалитени травертини и мермери. Базалтот, антимонско-арсенските наоѓалишта, како и вулканскиот туф не се доволно експлоатирани за индустриски потреби и сигурно претставуваат огромен потенцијал за новите инвеститори.

Клима

Температурата на воздухот е важен метеоролошки фактор. Регионот на Куманово се карактеризира со типична континентална клима, со просечна температура од 11, 8 C^0, додека температурата на подолните делови на планините околу Куманово е од еден до два степена пониска.

Карактеристики на руралните средини.

Според бројот на селските населби, руралната средина на Општината Куманово спаѓа во срединие со поголем број селско население. Меѓутоа некои подрачја, на една страна, се раселуваат, односно стануваат депопулациони, а на друга, има подрачја со позитивно популационо салдо.

Во мрежата на населбите преовладуваат мали села (по помалку од 300 жители) и значителен број раштркани населби кои по својата функција создаваат

тешкотии во нивниот развој. Меѓутоа има и големи села кои треба итно урбанистички да се уредуваат. Според структурата на земјоделската површина во руралната средина на оваа општина најповолни се можностите за обавување на поледелието, а во некои подрачја за сточарството и шумското стопанство но во поограничен обем.

Според орографските услови, односно разновидната релјефна структура, во руралната средина на општината Куманово најмногу преовладуваат ридските села, потоа следат рамничарските, а најмалку се застапени планинските населби.

Во структурата на земјоделската површина, е најмногу застапено обработливото земјиште, што значи дека поледелството (најголема површина обработливо земјиште има подрачјето Табановце од 6.981, 3 ха), дава најголема можност за активност во земјоделството, потоа следат пасиштата, а најмалку има шумско земјиште. Од тука произлегува и констатацијата за развој на поледелството, со можности за развој на сточарството и поограничени услови за шумско стопанство.

Имено просторот на општината Куманово по својата релјефна структура и другите природни одлики, посебно во средишниот дел на котлината има брановита морфопластика, односно рамничарско - ридски карактер, каде покрај нивските култури, се застапени овоштарници и лозја. Пасиштата се наоѓаат главно на допирниот дел меѓу рамничарско - ридската и планинската страна. Шумите кои заземаат најмала површина, се главно ограничени на околните планински страни, а особено на страната на Козјак.

Меѓутоа соодносот помеѓу структурата на домаќинствата и обработливото земјиште не е еднаков по одделните рурални подрачја, па затоа е нееднакво искористувањето на земјиштето, односно е различен интензитетот на деаграризацијата. Така во западниот дел на општината се јавува аграрна пренаселсност, а во источниот се шири процесот на деагрегација. На северната, страна, пак, земјоделството се наоѓа на границата на деаграризацијата, додека на јужната соодносот е сеуште поволен.

Врз основа на општите показатели за популациско - аграрните прилики во руралната средина на општината Куманово може да се заклучи дека во неа тие прилики се различни кај одделни подрачја и најчесто тие се класифицираат врз основа на различни критериуми.

Не редок е случајот да се врши класификација врз основа на *структурата на земјоделската површина по својата функција* и во таа консталација подрачјата можат да се поделат во ***три групи***: (првата ја сочинуваат руралните подрачја кои имаат мешовита, односно **поледелско - сточарско - шумска** функција, втората ја сочинуваат руралните подрачја кои имаат **поледелско - сточарска** функција и третата група главно **поледелска** функција).

Врз основа на критериумот за застапеност и видот на културите кои се условени од морфопластиката на атарот, бонитетот на земјиштето, обликот и протегањето на атарите се класифицираат рурални средини во **четири групи**: (првата група ги вклучува селата со исклучиво поледелска функција, а со ваква функција има најголем дел села, кои според видот на културите населбите меѓу себе се разликуваат, односно кај некои се застапени сите видови поледелски култури (нивински култури, градинарски, овоштарници и лозје), а кај други само некои од нив, во втората група припаѓаат селските населби кои имаат поледелско - сточарска функција, бидејќи на нивните атари најголема површина заземаат пасиштата и обработливото земјиште, во третата група припаѓаат селата кои имаат претежно поледелско - шумарска функција, бидејќи на нивните атари најголема површина заземаат шумите и обработливото земјиште и во четвртата група припаѓаат населбите кои имаат меѓовита односно поледелско - сточарско - шумарска функција, односно на атарите на селата се застапени обработливо земјиште, пасишта и шуми.

Но за изработка на оваа подстратегија, се користеа критериуми за географска положба на селските населби и тоа во три групи: првата е **ридско-планинаски**, втората група **низински** и третата група **погранични** села.

Население и Социјална структура на Општина Куманово

Население

Куманово претставува мултиетнички центар на балканот со одлики на испреплетени традиции, спомени и визии за соживот.

Имено на територијата на општината живеат граѓани од различни етнички групи и тоа: Македонци, Албанци, Роми, Срби, Турци, Власи, Бошњаци и останати.

Македонци	59, 58 %
Албанци	26, 44 %
Срби	8, 75 %
Роми	4, 12 %
Турци	0, 28 %
Власи	0, 14 %
Бошњаци	0, 01 %
Други	0, 64 %

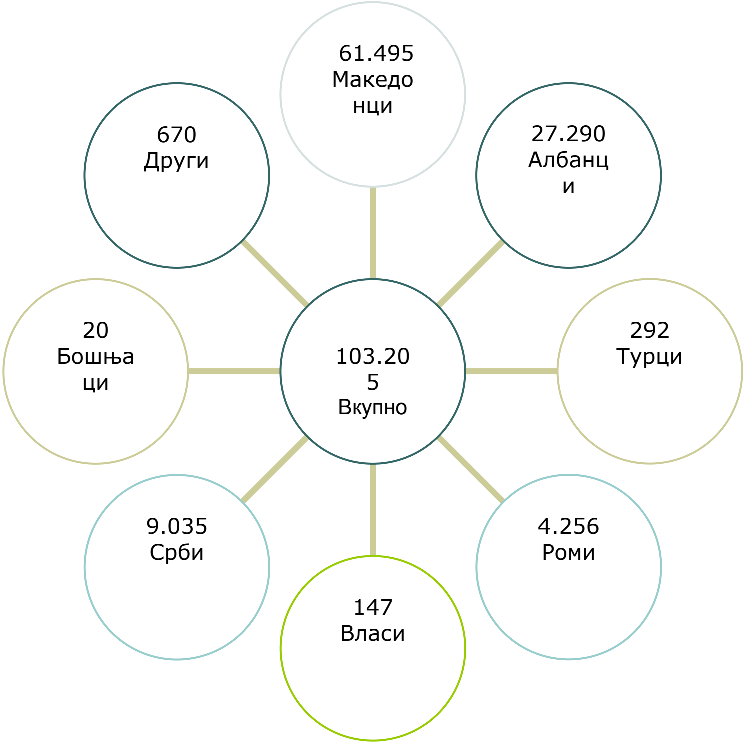

Извор Државен завод за статистика на Република Македонија за 2002 година.

Воздраст	Се	мажи	жени
Вкупно	103205	51961	51244
0-4	6773	3510	3263
5-9	7693	3987	3706
10-14	8434	4342	4092
15-19	8511	4296	4215
20-24	8633	4363	4270
25-29	8298	4246	4052
30-34	7464	3705	3759
35-39	7584	3810	3774
40-44	7368	3789	3579
45-49	7405	3829	3576
50-54	6524	3288	3236
55-59	4636	2322	2314
60-64	4273	2100	2173
65-69	4044	1931	2113
70-74	2702	1220	1482
75-79	1629	694	935
80-84	834	361	473
85 и повеќе	349	157	192
непознато	51	11	40

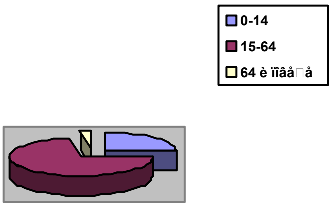

Дијаграм според старосна Структура

	се	мажи	жени
Вкупно	103205	51961	51244
0-14	22900	11839	11061
15-64	70696	35748	34948
65 и повеќе	9558	4363	5195
непознато	51	11	40

%	се	Мажи	Жени
Вкупно	100	100	100
0-14	22.19	22.78	21.58
15-64	68.50	68.80	68.20
65 и повеќе	9.26	8.40	10.14
непознато	0.05	0.02	0.08

Во руралните средини на општина Куманово

Во руралните средини на општина Куманово, се одвива процес на депопулација и деаграризација (посебно изразено во ридско - планинските и недоволно развиени селски средини), а во други расте бројот на популацијата (посебно изразени во рамничарските села, и во селските средини кои се наоѓаат во близината на Градот Куманово).

Табела: Вкупно население во Општина Куманово според изјаснувањето за националната припадност, по пол

	Национална припадност

	Вкупно	Македонци	Албанци	Турци	Роми	Власи	Срби	Бошњаци	Останати
Агино село	965	949	-	-	-	-	13	-	3
мажи	504	496	-	-	-	-	7	-	1
жени	461	453	-	-	-	-	6	-	2
Бедиње	2327	1451	547	-	156	-	164	-	9
мажи	1181	743	276	-	76	-	83	-	3
жени	1146	708	271	-	80	-	81	-	6
Биљановце	1231	1195	-	-	-	-	32	-	4
мажи	641	623	-	-	-	-	18	-	-
жени	590	572	-	-	-	-	14	-	4
Брзак	104	88	-	-	-	-	16	-	*-
мажи	58	47	-	-	-	-	11	-	-
жени	46	41	-	-	-	-	5	-	-
Вак'в	108	108	-	-	-	-	-	-	-
мажи	58	58	-	-	-	-	-	-	-
жени	50	50	-	-	-	-	-	-	-
Винце	90	90	-	-	-	-	-	-	-
мажи	44	44	-	-	-	-	-	-	-
жени	46	46	-	-	-	-	-	-	-
Габреш	82	82							
мажи									
жени									
Горно Коњаре	1136	565	255	-	-	-	314	-	2
мажи	574	279	121	-	-	-	174	-	-
жени	562	286	134	-	-	-	140	-	2
Градиште	213	213							
мажи									
жени									
Д'лга	-	-	-	-	-	-	-	-	-
мажи	-	-	-	-	-	-	-	-	-
жени	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Доброшане	1655	1571	-	-	24	39	17	1	3
мажи	845	807	-	-	9	21	5	-	3
жени	810	764	-	-	15	18	12	1	-
Довезенце	167	163	-	-	-	-	3	-	1
мажи									
жени									
Долно Коњаре	1286	669	91	-	2	-	516	-	8
мажи	671	333	48	-	1	-	285	-	4
жени	615	336	43	-	1	-	231	-	4
Живиње	56	56							
мажи									
жени									
Зубовце	98	98							
мажи									
жени									
Јачинце	93	93							
мажи									
жени									
Карабичане	43	5	-	-	-	-	37	-	1
мажи	23	1	-	-	-	-	21	-	1
жени	20	4	-	-	-	-	16	-	-
Клечовце	615	610					5		
мажи									
жени									
Кокошиње	69	68	-	-	-	-	1	-	-
мажи									
жени									
Колицко	127	127							
мажи									
жени									
Косматац	81	81							
мажи									

жени									
Кутлибег	27	27							
мажи									
жени									
Кучкарево	165	165							
мажи									
жени									
К'шање	83	83							
мажи									
жени									
Лопате	2448	478	1886	-	-	-	80	-	4
мажи	1242	256	944	-	-	-	41	-	1
жени	1206	222	942	-	-	-	39	-	3
Љубодраг	686	440	-	-	-	-	243	-	3
мажи	353	224	-	-	-	-	128	-	1
жени	333	216	-	-	-	-	115	-	2
Мургаш	87	84	-	-	-	-	3	-	-
мажи									
жени									
Ново Село	274	70	-	-	-	-	204	-	-
мажи	144	33	-	-	-	-	111	-	-
жени	130	37	-	-	-	-	93	-	-
Новосељане	86	86							
мажи									
жени									
Орашац	480	479	-	-	-	-	1	-	-
мажи									
жени									
Пезово	84	84							
мажи									
жени									
Проевце	2311	2218	-	-	18	-	73	-	2
мажи	1188	1145	-	-	10	-	33	-	-
жени	1123	1073	-	-	8	-	40	-	2
Пчиња	793	789	-	-	-	-	4	-	-
мажи	403	400	-	-	-	-	3	-	-
жени	390	389	-	-	-	-	1	-	-
Режановце	705	661	1	1	-	-	42	-	-
мажи	370	352	1	-	-	-	17	-	-
жени	335	309	-	1	-	-	25	-	-
Речица	557	110	1	-	-	-	445	-	1
мажи	286	41	-	-	-	-	244	-	1
жени	271	69	1	-	-	-	201	-	-
Романовце	2794	716	2028	35	-	-	6	-	9
мажи	1444	384	1035	24	-	-	-	-	1
жени	1350	332	993	11	-	-	6	-	8
Скачковце	166	165	-	-	-	-	1	-	-
мажи									
жени									
Сопот	318	2	306	-	-	-	6	1	3
мажи	171	-	166	-	-	-	3	-	2
жени	147	2	140	-	-	-	3	1	1
Студена бара	344	343	-	-	-	-	1	-	-
мажи	178	178	-	-	-	-	-	-	-
жени	166	165	-	-	-	-	1	-	-
Сушево	34	3	1	-	-	-	30	-	-
мажи	17	1	-	-	-	-	16	-	-
жени	17	2	1	-	-	-	14	-	-
Табановце	910	205	177	-	-	-	516	-	12
мажи	466	83	95	-	-	-	284	-	4
жени	444	122	82	-	-	-	232	-	8
Тромеѓа	1298	692	-	-	-	-	604	-	2
мажи	663	334	-	-	-	-	329	-	-
жени	635	358	-	-	-	-	275	-	2
Умин Дол	442	214	-	-	-	-	226	-	2
мажи	226	108	-	-	-	-	116	-	2
жени	216	106	-	-	-	-	110	-	-
Черкези	3741	2	3719	-	-	-	-	4	16

жени	1874	1	1862	-	-	-	-	4	7
Четирце	216								
мажи	107								
жени	109								
Шупљи Камен	124	123	-	-	-	-	1	-	-
мажи									
жени									

Извор Државен завод за статистика на Република Македонија за 2002 година

Социјална структура на населението од руралните средини

Најголемиот број вработувања се регистрирани во приватните мали и средни претпријатија кои секојдневно добиваат поголем нагласок како носители на економијата во Кумановскиот регион .

Локалната самоуправа на Општина Куманово се стреми кон развој на Програми и Проекти кој ќе го зголемат бројот на вработените во општината .

Но позагрижувачки е фактот на податоците кои произлегуваат од табелите со податоци за невработени.

Структура на лицата кои бараат работа, град и село

	Република Македонија		Општина Куманово	
	2007	2008	2007	2008
Вкупно	290239	274701	20893	19152
Град	204530	192085	17056	15459
Село	85709	82616	3837	3693
Вкупно	100, 0	100, 0	100, 0	100, 0
Град	70, 5	69, 9	81, 6	80, 7
Село	29, 5	30, 1	18, 4	19, 3

Извор: Агенција за вработување на Република Македонија

Имено во изминатиот период многубројните фактори како мигрирањето на населението од град во село, економскиот колапс, неквалификувана работна сила за пазар на трудот придонесоа бројките да бидат енормно зголемени. Иако овој проблем не е во надлежност на самата ЛС, со процесот на децентрализацијата и со можноста за градење партнерства помеѓу релевантни институции на локално ниво се изработи Локален Акционен План за Вработување (ЛАПВ) кој се наоѓа во процедура на усвојување . Самиот план содржи елементи за можни активности кој ќе придонесат за создавање на подобар економски развој кој индиректно ќе овозможи нови вработувања. Во самиот акционен план се предвидуваат активноси и мерки за вработување на лица од руралните средини.

Образовна структура на Општина Куманово

а) Предшколско образование

Во областа на заштитата на децата, како општинска јавна установа функционира Детската градинка Ангел Шајче во Куманово. Оваа установа својата дејност ја врши во 6 (шест) објекти: Кокиче, Славејче, Синоличка, Развигорче, Пчелка, Буба Мара.

Од 2006 година се укинуваат забавишните групи на шестгодишна возраст на децата, како во Детската градинка така и во основните училишта и, во согласност со Законот, тие стануваат дел од задолжителното основно образование во подготвителна настава.

б) Основно образование

Основното образование во Општината е организирано во 16 основни училишта од редовното, задолжително образование и едно основно музичко училиште (Музичко училиште Панче Пешев) . Вкупниот број ученици во редовното основно образование во Општината во учебната 2007/2008 година изнесува 12.895 ученици, организирани во 571 паралелка (од овој број, ученици од I – IV одделение во кои има 5 генерации – две први одделенија, со 6 и со 7 годишна возраст на учениците, имаше вкупно 6.913 ученици, организирани во 327 паралелки, а ученици од V-VIII одделение имаше 5.982, организирани во 244 паралелки), а во Музичкото училиште се опфатени 243 ученици.

Наставата се изведува на македонски, албански и српски јазик, т.е. од наведениот број, според наставниот јазик, ученици од I – VIII одделение на македонски наставен јазик имаше 8.340 ученици во 377 паралелки, ученици на албански наставен јазик 4.475 во 186 паралеки и ученици на српски наставен јазик 80, организирани во 8 паралеки (прилози 1 и 2) .

Осум основни училишта во општината имаат организирано настава во истурени паралелки, т.н. подрачни училишта (вкупно 20 подрачни училишта) во кои наставата во учебната 2007/2008 година од I-VII одделение ја следеа вкупно 1.020 ученици. Од 20 подрачни училишта, кои работат при осум централни основни училишта (прилог 3), во 15 подрачни училишта наставата се изведува само од I – IV одделение, а само во 5 подрачни училишта наставата е организирана од I-VIII одделение (во подрачните училишта с. Пчиња при ОУ „ Браќа Миладиновци ‟, во ПУ –с.Сопот при ОУ „ Браќа Рибар ‟ – с.Табановце, во ПУ - с.Агино Село при ОУ „ Кирил и Методиј‟ – с.Романовце, во ПУ – с. Орашац при ОУ „ Кочо Рацин ‟ и во ПУ – с. Режановце при ОУ „ Толи Зордумис ‟) .

Поради демографските состојби, најголем број на комбинирани паралелки или чисти паралелки под 25 ученици, покрај основните училишта во руралните средини, имаат токму и подрачните училишта (еден број од овие подрачни училишта, во поранешните периоди, имаа статус на посебни правни субјекти, но со изменетите демографски состојби, ги загубија законските услови за тоа) .Овој процес продолжува во одделените подрачја на општината, а најкарактеристичен е случајот со ОУ „ Вера Которка ‟ с.Клечовце, кое се уште функционира како посебен правен субјект, а вкупен број на ученици од I-VIII одделение е 74, како и во ОУ „ Карпош‟ с.Умин Дол, каде бројот на учениците од I-VIII одделение е 132.

в) Средно образование

Средното образование е организирано во 4 општински средни училишта - СОУ Гоце Делчев, СОУ Перо Наков, ОСТУ Наце Буѓони и ССОУ Земјоделско училиште Киро Бурназ. Во нив, во учебната 2007/2008 се запишани вкупно 6.667 ученици. Наставата се изведува на македонски и на албански јазик. Од овие 4 средни училишта, едно е гимназија, а останатите три се средни стручни училишта во кои се повеќе се воведуваат конјунктурни струки и образовни профили што ги бара пазарот на трудот.

Преглед на бројот на учениците во средното образование (од I - IV год.)
во општина Куманово во учебната 2007 / 2008 година
според наставен јазик и место на живеење на учениците по општини

Ред. број	Средно училиште	Вкупно ученици	Наставен јазик	Македонски наставен јазик	Албански наставен јазик

			Македонски	Албански	од општина Куманово	од општина Старо Нагоричане	од други општини	од општина Куманово	од општина Липково
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	СОУ Гимназија „ Гоце Делчев"	2.523	1.143	1.380	1.135	8	-	802	578 (407 во објект с.Липково)
2	СОУ „ Перо Наков "	1.574	900	674	871	24	5	420	254
3	ОСТУ „ Наце Буѓони"	1.812	1.004	808	963	26	15	442	366
4	ССОУ „ Киро Бурназ"	758	640	118	600	40	-	-	118 (во објект с.Липково)
		6.667	**3.687**	**2.980**	**3.569**	**98**	**20**	**1.664**	**1.316**

Извор: Информација за Совет од Секторот за јавни установи на општина Куманово

г) Објекти од сферата на образованието кои се наоѓаат во руралните средини

Врз основа на Информација за состојбата во подрачните училишта на основното образование во Општина Куманово која беше презентирана пред Советот на Општината (октомври 2008 година), беше направена анализа на постојните објекти кои се во сопственост на локалната самоуправа, но во кои не се одвива настава и претставуваат потенцијални објекти кои можат да послужат во имплементација на предвидени активности од оваа под-стратегија.

Преглед на објектите на подрачните училишта на основните училишта во општината Куманово, во кои не се изведува настава / состојба 01.09.2008 година/

ред.број	Основно училиште	Објект на подрачното училиште	Површина на објектот на ПУ во м^2
1	2	3	4
1	ОУ „ Кочо Рацин '	ПУ- с.Живиње	112 м^2
		ПУ-с.Кокошиње	328 м^2
		ПУ-с.Колицко	176 м^2
		ПУ-с.Пезово	256 м^2
		ПУ-с.Шупљи Камен	291 м^2
		ПУ-с.Орашац (стар објект)	250 м ^{2}
2	ОУ „ Вера Которка " с.Клечовце	ПУ- с.Горно Бељаковци	(руинирано)
		ПУ-с.Долно Бељаковци	128 м^2
		ПУ-с.Довезенце	(опожарено - руинирано)
		ПУ-с.Новосељане	200 м^2
		ПУ-с.Мургаш	200 м^2
		ПУ-с.Зубовце	80 м^2
		ПУ-с.Горно Јачинце	260 м^2
3	ОУ „ Браќа Рибар " - с.Табановце	ПУ-с.Карабичане	96 м^2
		ПУ-с.Сушево	120 м^2
4	ОУ„ Браќа Миладиновци "	ПУ-с.Винце	(руинирано)
		ПУ-с.Д'лга	(руинирано)
		ПУ- Вак'в	35 м^2 (1 просторија, друг простор руиниран)
Вкупно:			2.532 м^2

Извор: Информација за Совет од Секторот за јавни установи на општина Куманово

Исто така во контекст на активности кои се предвидени со горенаведените објекти издвојуваме и информации за состојбата на подрачни училишта-објекти за кои е потребна подготовка на урбанистички планови, кои ќе овозможат основа за имплементација на развојни проекти :

- с.Сопот (ПУ под ОУ „ Браќа Рибар “)
- с.Горно Којнаре (ПУ под ОУ „ Браќа Рибар “)
- с.Костурник (ПУ под ОУ „ Браќа Рибар “)
- с.Клечовце (ОУ „ Вера Которка “)
- с.Кучкарево (ПУ под ОУ „ Кочо Рацин “)
- с.Градиште (ПУ под ОУ „ Кочо Рацин “)
- с.Габреш (ПУ под ОУ „ Кочо Рацин “)
- нас.Иго Тричковиќ (ПУ под ОУ „ Христијан Тодоровски Карпош)

Економија и аграр на Општина Куманово

Со своето учество од 5, 12% во вкупниот број претпријатија, Општината Куманово е на трето место во Македонија, веднаш по градот Скопје, со 25.975 претпријатија (вклучувајќи ги сите општини), и по Општината Битола, со 4.457 претпријатија.

	Вид на деловни субјекти	број на деловни субјекти	**Деловни активности**					
	Вкупно деловни субјекти	7.155	1	Земјоделство - шумарство	98	9	Сообраќај, складирање, врски	609
	Претпријатија	3.442	2	Риболов	-	10	Финансиско посредување	5
	Трговски друштва	2.850	3	Вадење на руда и камен	3	11	Активности во врска со недвижен имот	212
	Трговец - поединец	420	4	Преработувачка индустрија	1.045	12	Одбрана и социјална заштита	52
	Останато, здруженија, организации и др.	442	5	Снабдување со гас и енергија	4	13	Образование	59
			6	Градежништво	167	14	Здраствена и социјална заштита	114
			7	Трговија на големо и мало	4.081	15	Други комунални, културни, општи и услужни дејсности	442
			8	Хотели и ресторани	263	16	Екстериторијални организации и тела	1
			Вкупен број на деловни субјекти					7.155

Извор: Статистички годишник на Република Македонија, 2004 год.

ЗЕМЈОДЕЛСТВО

Со пропаѓањето на земјоделските претпријатија, поголем дел од обработливите земјоделски површини веќе неколку години не се обработуваат.

Поради ова, земјиштето што е во државна сопственост, според Законот за користење на земјоделско земјиште, се дава на користење во повеќе варијанти и за различен временски период.

Земјоделството е важна гранка за развојот на општината и потребно е ставање на земјиштето во функција на производство. Куманово има погодно поднебје за интензивен насад (лозаро-овоштарство, јаткасто овошје, круша, малина, капина, рибизла) . Економската оправданост за ова производство е користењето на пазарот на ЕУ и на светскиот пазар, како и поволни можности за странски инвестиции.

Со користење на целокупното обработливо земјиште се создаваат услови за производство на еколошка здрава храна, која е најбарана на пазарите во странство.

Развојот на земјоделството се гледа и во производството на градинарски култури: компир, зелка, бостан, праз (со квалитет карактеристичен за кумановското поднебје, познат како висока трева), како и во отворањето на преработувачки капацитети за индустриско-градинарски култури, со што се овозможуваат создавање на нови работни места и самовработување. Учеството на категориите за користење на земјиште и делот на Куманово во однос на вкупното земјиште, е прикажан во следната табела

Ред. бр.	Населба	Ниви	Бавчи	Овоштарници	Лозја	Ливади	Вкупно
	Агино село	697	4	7	23	5	736
	Бедиње	227	17	56	12	4	316
	Белаковце	598	-	1	3	5	607
	Биљановце	441	3	2	8	-	454
	Брзак	197	-	-	1	-	198
	Вак'в	127	5	8	7	-	147
	Винце	572	9	9	25	-	615
	Габреш	180	-	-	4	2	186
	Горно Коњаре	833	7	20	12	19	891
	Градиште	612	2	2	10	7	633
	Д'лга	221	-	-	1	-	222
	Доброшане	397	7	12	12	26	454
	Довезенце	539	-	7	14	16	576
	Долно Коњаре	795	-	8	9	27	839
	Живиње	433	-	-	8	6	447
	Зубовце	408	-	2	7	45	462
	Јачинце	471	2	10	13	5	501
	Карабичане	226	-	6	6	7	245
	Клечовце	1112	4	9	6	50	1181
	Кокошиње	521	-	4	19	9	553
	Колицко	317	-	-	5	6	328
	Косматац	399	-	-	4	14	417
	Кутлибег	225	2	-	2	3	232
	Кучкарево	234	2	1	5	4	246
	К'шање	461	-	-	-	3	464
	Лопате	620	3	5	5	38	671
	Љубодраг	296	-	10	7	2	315
	Мургаш	480	-	5	8	3	496
	Ново Село	239	-	9	7	-	255
	Новосељане	426	-	-	7	15	448
	Орашац	853	2	6	16	17	894
	Пезово	371	-	-	9	-	380
	Проевце	310	16	26	13	6	371
	Пчиња	824	5	7	22	3	861
	Режановце	460	3	2	11	1	477
	Речица	301	-	11	11	6	329
	Романовце	1053	-	15	54	31	1553
	Скачковце	439	4	2	8	12	465
	Сопот	273	-	4	10	10	297
	Студена Бара	639	9	17	21	2	688
	Сушево	235	-	-	2	2	239
	Табановце	881	12	88	33	58	1072
	Тромеѓа	671	-	7	17	16	761

	Черкези	286	1	2	5	-	294
	Четирце	784	-	4	23	15	826
	Шупљи Камен	505	3	10	9	59	586

Извор: МААСП

Природните пасишта се предуслов за квалитетно одгледување на крави, овци, кози и за производство на месо и на млечни производи. Во Куманово постојат производни капацитети за преработка на месо и на млечни производи, што претставува важен фактор за развојот на сточарството.

Во Куманово постои и единствена фарма - репродуктивен центар, за одгледување на високомлечната израелската овца AWASSI, која дава млеко како 3-6 овци од нашите нископродуктивни домашни раси и соеви.

Култура и културни обележја во руралните средини на Општина Куманово

Куманово, како град може да се издвои како Град со голем влог во делот на културата, што не е карактеристика и за нејзините рурални средини. Имено во самиот Град се лоцирани многубројни објекти од Културата, како што е Центарот за Култура „ Трајко Прокопиев ", Градскиот Музеј, Општинската јавна установа – библиотека „ Тане Георгиевски ", Градската Галерија, а немал е и бројот на спомениците кои се од големо културно, историско или религиозно значење.

Но за руралните средини постојат сознанија дека се богати со споменици на културата и спомен обележја кои зборуваат за бурните настани од минатото. Во тој контекст се среќаваат богати археолошки наоѓалишта од периодот на Праисторијата, Антиката, од времето на словенското населување, од средновековниот и турскиот период од кој потекнуваат и најзначајните споменици на културата . Со својата оргиналност и историско споменична вредност, значајно место имаат манастирите во Бељаковце и Градиште, а од муслиманските значаен културно историски споменик е Коџа Мехмед беј џамијата во с.Табановце. Во доменот на недвижното културно богатство се бележат голем број на објекти (наводни ископини – с.Лопате или напуштени и оштетени цркви во голем број села) кој за жал бараат посебно внимание за нивно конзервирање или евентуално популаризирање во јавноста со цел истакнување на нивните бесценети потенцијали за домашни и странски посетители.

Под - стратегија

ДИНАМИКА НА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПОД-СТРАТЕГИЈАТА ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ

Спроведувањето на Под – стратегијата за рурален развој во општина Куманово, се предвидува за период од 2009-2013 години, односно динамиката на спроведувањето на истата е во согласност со Годишните акциони планови кои ќе се изработуваат со конкретни активности со одредена временска динамика, елементи на потенцијални партнерства, како и буџет на секој акционен план.

Акционите планови ќе бидат усвојувани од страна на Советот на Општината.

УПРАВУВАЊЕ И КООРДИНАЦИЈА НА АКТИВНОСТИТЕ

Предлагач на под-стратегијата за рурален развој на општината Куманово пред Советот на општината е Градоналаникот, а изготвувач е Работната група (ЛАГ) за рурален развој, формирана за оваа цел од страна на МААСП во соработка со одделението за стратешко планирање, ЛЕР и информатичка технологија при секторот за Буџет и финансирање, кои заедно ќе бидат носители на следење и координација на активностите од оваа под-стратегија, како и носители на имплементација на активностите кои ќе произлезат од под-стратегијата.

Имено овој документ со стратешко значење, дава можности за инволвирање на многубројни субјекти кои ќе ги имплементираат активностите во партнерства или поединечно (се мисли и на локални невладини организации, локални претставници од бизнис секторот, подрачните единици на министрствата, месни заедници и други субјекти кои имаат надлежности во сите сфери кои се од интерес за руралниот развој) така што за ваков тип на активности работната група ќе биде таа која ќе ги координира со цел запазување на активности кои нема да се поклопуваат, додека за активности кои ќе се имплементираат со финансии од буџетот на Општината комплетното управување и координација ќе биде од општинската администрација на општината Куманово во соработка со работната група.

СЛЕДЕЊЕ И ЕВАЛУАЦИЈА

Работната група (ЛАГ) ќе изготвува Годишни извештаи за Советот на општината за постигнати резултати во имплементацијата на активностите од под-стратегијата. Извештаите ќе се разгледуваат од страна на Советот во секој втор квартал (април-јуни) во наредната година за достигнувањата во претходната.

ФИНАНСИРАЊЕ НА ПОД-СТРАТЕГИЈАТА ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ НА ОПШТИНА КУМАНОВО

За имплементација на активностите предвидени како проекти во овој стратешки проект потребно е предвидување на финансиска и техничка поддршка од страна на Буџетот на општината Куманово, но наедно и од страна на Буџетите на институциите инволвирани и надлежни за оваа област (се мисли на МЗШВ, АПЗ и Центарот за планскиот регионален развој за регион 3), но и од страна на донации посебно предвидени со предпристапните фондови на ЕУ за РМ или некои билатерални договори.

АНАЛИЗА НА ПОТРЕБИТЕ

Врз основа на анализата направена во определен дел - 9 села (категоризирани во три региони) се упатува на повеќе релевантни заклучоци во однос на потребите за надминување на проблемите во контекст на подигање на квалитетот на живеење за граѓаните во споменатите рурални средини.

Од следните ***заклучоци*** се сумирани главните показатели кои ја претставуваат основата врз која се базираат конкретните цели и активности на овој локален акционен план и тоа:

- лоша и недоволно развиена инфраструктура во руралните средини (локални патишта, водоводни и канализациони системи)
- миграција, посебно на помладата генерација
- проблеми во делот на неогранизиран откуп на градинарските и други земјоделски култури
- потреба од откупни пунктови
- застарена технологија (за обработување на земјоделските површини)
- потреба од организирање на месното население за планско производство и организиран откуп на произведените добра (земјоделски и сточарски производи)
- неискористени капацитети за алтернативен туризам (богат фонд на природни и културни богатства не се експлоатирани,
- недоволна комуникација со локалните власти, како и со другите релевантни институции од централно ниво.

Анализата содржи и одредени ***препораки*** кои се реални и претставуваат базична основа во работата на локалниот тим, кој го подготвува овој стратешки документ на Општина Куманово. Како клучни препораки или приоритети кои би придонеле до брзо и ефикасно лоцирање на цели кои преку добро дефинирани и реални активности би придонеле во надминување на постоечките проблеми од оваа сфера:

- Да се превземат активности за подобрување на инфраструктурата во руралните средини, имајќи во предвид поделба на проектите на тврда инфраструктура (локални патишта, атмосферска и водоводна мрежа) и рехабилитација на постојните објекти во некои села (се мисли на објекти од образованието - училишта и помошни простории, објектите на задругите (задружни домови) ветеринарни станици и медицински центри, силоси и настрешници, фарми и сл.) .
- Да се превземат активности за зачувување на животната средина и природата.
- Да се организираат активности за валоризација на постоечките природни ресурси (со посебен акцент на изградба на репроцентри за обогатување на природните ресурси -лов и риболов) и историско-културни богатства .
- Да се развијат проекти за рурален и алтернативен туризам.
- Постои потреба од масовно едуцирање на постојното население во руралните средини и подигање на јавната свест за подобрување на квалитетот на живеење .
- Да се развијат проекти за планско организирано производство, т.е. земјоделски развој .

- Да се создадат предуслови за привлекување на странски и домашни инвестиции (да се земе пилот проект Градиште - комасација на земјоделското земјиште) .
- Да се спроведе постапка за брендирање на кумановски производи.

ПРИСТАП И ПРИОРИТЕТНИ ОБЛАСТИ

Користејќи го методот на определување приоритети, од страна на членовите на работната група се издвоија 5 приоритети кои беа земени како насоки во одредувањето на општите и конкретни цели на оваа под – стратегија:

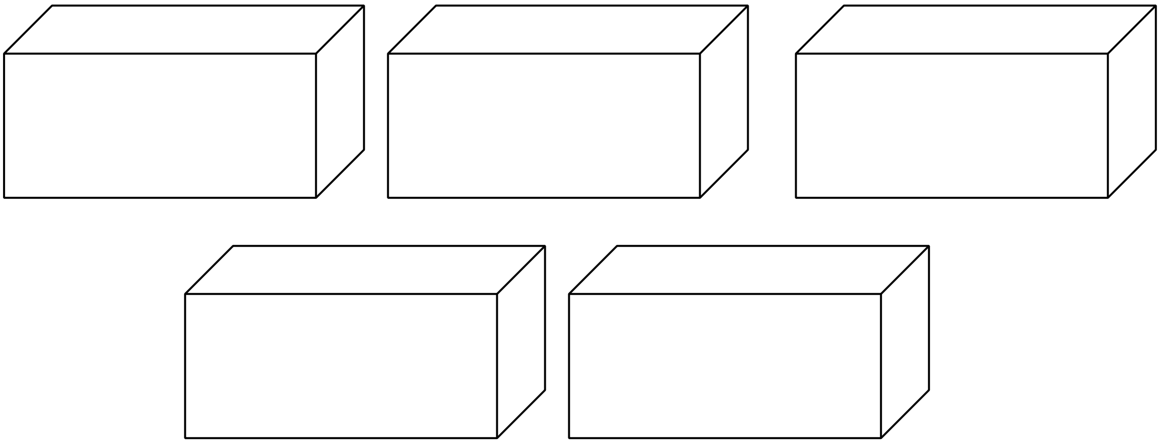

ЗАБЕЛЕШКА: Подобрувањето и развојот на инфраструктурата останува како еден од најзначајните приоритети на Општина Куманово и за таа цел општината гради и имплементира стратешки приод, опишан во Стратегијата за оддржлив развој. Развојот на примарната инфраструктурата во руралните населени места е сотавен дел од овој докумет. Под-стратегијата за рурален развој ја признава потребата од развој на инфраструктурата и посочува дека руралните средини ќе ги решаваат своите инфраструктурни потреби преку централниот општински документ за развој – Стратегијата за одржлив развој. Ова е пред се поради надлежностите на општината, а и поради тоа што поддршката на руралните средини преку Националната програма за рурален развој и ИПАРД не предвидуваат помош за развој на примарната инфраструктура. Поддршка на инфраструктурата во руралните средини, преку овие инструменти, се дава во делот на реновирање на постоечка инфраструктура од јавен интерес (задружни домови, училишта, итн) и нивно ставање во изворната или друга функција и уредување на централните подрачја во руралните населени места (тротоари, зелени површини, паркови исл.). Поради тоа, оваа под-стратегија ќе се занимава со подобрување на ваквата инфраструктура.

ПОД - СТРАТЕГИЈА ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ НА ОПШТИНА КУМАНОВО

Визија

ПОДОБАР КВАЛИТЕТ НА ЖИВЕЕЊЕ ВО РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ СО ШТО СЕ НАМАЛУВА МИГРАЦИЈАТА И ГИ ПРИВЛЕКУВА МЛАДИТЕ ГЕНЕРАЦИИ ЗА ВРАЌАЊЕ НА НИВНИТЕ СЕМЕЈСТВА ЗА ЖИВОТ И РАБОТА ВО НИВ.

Мисија

ЗАЈАКНУВАЊЕ НА КАПАЦИТЕТИТЕ НА РУРАЛНИТЕ СРЕДИНИ И МОБИЛИЗИРАЊЕ НА ЛОКАЛНИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПРИВЛЕКУВАЊЕ НА НОВИ

ИНВЕСТИЦИИ ВО РУРАЛНИ СРЕДИНИ, ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА ВРАБОТЕНОСТ, ИСКОРИСТУВАЊЕ НА ПРИРОДНИ РЕСУРСИ, РАЗВОЈ НА АЛТЕРНАТИВНИ ФОРМИ НА РУРАЛЕН ТУРИЗАМ И ОДРЖЛИВО ДИВЕРЗИФИЦИРАНО ПРОИЗВОДСТВО

Стратешки цели и конкретни цели на Под – стратегијата за рурален развој

Стратешка цел 1: Подобрување на животните услови на населението во руралните средини

Конкретна цел:

1.1. Координација во имплементација на Стратешките документи за подигање на стандардите на живеење преку имплементација на инфраструктурни проекти во руралните средини на Општина Куманово.

1.2. Зголемен број на нови производствени и преработувачки капацитети за 5-10 % во руралните средини

Стратешка цел 2: Организирано справување со отпад во руралните средини во општина Куманово во 5 села до 2013 година и примена на оддржливо користење на ресурси

Конкретна цел:

2.1. Воспоставување на организиран систем за отстранување на смет

2.2. Добивање на електрична енергија од алтернативни обновливи извори на енергија

2.3. Развој на органско производство

Стратешка цел 3: Руралните средини во Општина Куманово до крајот на 2013 година претставуваат атрактивни места со развиен алтернативен и рурален туризам

Конкретна цел:

3.1. Изградба на Spa Центар (Кумановска бања)

3.2. Создавање на стандарди во алтернативниот и рурален туризам

3.3. Развој и заштита на традиционалните кумановски производи

3.4. Зголемување на интересот (бројот на посетители за 15-20% годишно) во постоечките туристички места во руралните средини .

Стратешка цел 4: Создавање на генерации кои ќе го подигнат стандардот на живеење во руралните средини

Конкретна цел:

4.1.Подигање на свеста на граѓаните во руралните средини за подобар квалитет на живеење и нивна едукација за запознавање со нивните права и можности за искористување на можностите кои ги нуди националната програма за рурален развој и ИПАРД4.2.Зајакнување на капацитетите на заинтересирани граѓани за претприемништво и отпочнување со мал и семеен бизнис

4.3.Поддршка на организираниот настап на жителите од руралните средини за формирање на здруженија на граѓани и поддршка за нивно зајакнување

Стратешка цел 5: Земјоделски развој

Конкретна цел:

5.1.Правилно искористување на земјоделските површини

5.2.Надминување на постоечките проблеми во делот на откуп на земјоделски производи

5.3. Воведување на нови култури и враќање на стари автохтони сорти

5.4. Намалување на процентот на невработеност во руралните средини со директна поддршка .

5.5. Намалување на процентот на невработените жени во селските средини преку потик за нејзино учество во фармерството

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОЗИ

Прилог 1 - Стратешки план за рурален развој во Општина Куманово

Стратешка цел	Конкретна Цел	Програма	Проект
1.Подобрување на животните услови на населението во руралните средини	1.1. Координација во имплементација на Стратешките документи за подигање на стандардите на живеење преку имплементација на инфраструктурни проекти во руралните средини на Општина Куманово.	1.1.1. Инфраструктурни проекти од тврда градба	1.1.1.1. Изработка и имплементација на проекти за локални патишта
			1.1.1.2. Изработка и имплементација на проекти за водоводна мрежа (снабдување на домаќинствата со вода за пиење и проекти за системи за наводнување)
			1.1.1.3. Изработка и имплементација на проекти за фекална канализација
			1.1.1.4. Изработка и имплементација на проекти за изградба на мостови
			1.1.1.5. Изработка на физибилити студија за искористување на водните потенцијали во општината
		1.1.2. Реконструкција и изградба на инфраструктурни објекти (од сферата на образованието, социјалната и детската заштита, здравствената заштита, спортот и рекреацијата , култура, меѓуопштинска меѓугранична, и меѓународна соработка, територијална противпожарна заштита, заштита на животната средина и природата, ЛЕР, и др.)	1.1.2.1. Идентификација и дефинирање на проекти за објектите кои можат да бидат предмет на партнерства
			1.1.2.2. Изработка на план за воспоставување на партнерства со заинтересирани субјекти за имплементација на проекти во објектите кои се во сопственост на ЛС, а се напуштени

			1.1.2.3. Изработка на критериуми за воспоставување на партнерства со НВО и други заинтересирани субјекти во поддршка на проекти од сите сфери на опшествениот живот кои се под надлежност на локалната самоуправа
	1.2. Зголемен број на нови производствени и преработувачки капацитети за 5-10 % во руралните средини	1.2.1. Создавање на услови за отворање на нови производствени и преработувачки капацитети со што ќе се подигне конкурентноста - Пилот проект с.Градиште	1.2.1.1. Комосација на земјиштето во с.Градиште и изработка на катастар на земјиште
			1.2.1.2. Изработка на стратешки план за потенцијални инвестиции во с.Градиште
			1.2.1.3. Кампања за имплементација на стратешкиот план за инвестиции

Стратешка цел	Конкретна Цел	Програма	Проект
2. Справување со отпад во руралните средини во општина Куманово во 5 села до 2013 година и примена на оддржливо користење на ресурси	2.1. Воспоставување на организиран систем за отклонување на смет	2.1.1. Воспоставување на ЈПП помеѓу ЛС и приватен партнер за организирано собирање на смет	2.1.1.1. Подготвување на потребна документација за воспоставување на партнерство и имплементација на постапка
		2.1.2. Отстранување на 20 диви депонии до 2010 година и ремедијација	2.1.2.1. Изработка и имплементација на проект за отклонување на диви депонии
			2.1.2.2. Изработка и имплементација на проект за пошумување и озеленување на земјиштето од каде ќе бидат отклонети дивите депонии;
		2.1.3. Подигање на свеста на граѓаните (во 5 села) за зачувување на својата животна средина и природата	2.1.3.1. Изработка и имплементација на проект за кампања - зачувување на животната средина и природата (рурален журнал)
	2.2. Добивање на електрична енергија од алтернативни обновливи извори на енергија	2.2.1. Постигнување на енергетска ефикасност со искористување на органски отпад (ѓубриво) од фарми за	2.2.1.1 Изработка на физибилити студија за добивање на био гас од земјоделски фарми;

		добивање на био гас	
			2.2.1.2. Изработка и импелемнтација на проекти кои ќе произлезат од физибилити студијата
			2.2.1.3. Обука на земјоделските фармери за добивање на био гас од органски отпад;
		2.2.2. Постигнување на енергетска ефикасност со искористување на алтернативни обновливи извори на енергија (ветер, сонце и вода)	2.2.2.1. Изработка на физибилити студија за искористување на енергија од ветер и сонце;
			2.2.2.2.Изработка и импелемнтација на проекти кои ќе произлезат од физибилити студијата
	2.3. Развој на органско производство	2.3.1. Добивање на природни ѓубрива произведени на земјоделски фарми	2.3.1.1. Едукација на фармери за правилно складирање, производство и употреба на арско ѓубре за производство на органска храна

Стратешка цел	Конкретна Цел	Програма	Проект
3.Руралните средини во Општина Куманово до крајот на 2013 година претставуваат атрактивни места со развиен алтернативен и рурален туризам	3.1. Изградба на Spa Центар (Кумановска бања)	3.1.1. Воспоставување на урбанистички услови за развој на бањскиот туризам во општина Куманово	3.1.1.1. Изработка на ДУП на локација Кумановска бања за изградба на Spa Центар со сите потребни придружни објекти
	3.2. Создавање на стандарди во алтернативниот и рурален туризам	3.2.1 Пилот проект - туристички бањски центар село Проевце;	3.2.1.1 Воспоставување на процес на категоризација на соби за приватно сместување;
			3.2.1.2 Изработка на база на податоци за приватно сместување и каталог;
			3.2.1.3 Обука на сопственици на категоризираните соби за подигање на туристичко угостителските услуги;

	3.3. Развој и заштита на традиционалните кумановски производи	3.3.1. Промоција на Кумановски традиционални производи	3.3.1.1. Изработка и имплементација на проект за кампања - промоција на традиционални Кумановски производи
		3.3.2 Создавање на Кумановски брендови;	3.3.2.1. Воспоставување на процес за сертифицирање и брендирање на кумановски суџук, мезал'к и жолто биено сирење;
			3.3.2.2. Организирање на манифестации за промоција на кумановски брендирани производи;
	3.4. Зголемување на интересот (бројот на посетители за 15-20% годишно) во постоечките туристички места во руралните средини	3.4.1. Валоризација на постеочки туристички места во руралните средини на Општина Куманово	3.4.1.1. Отварање на Информативен Туристички Центар во Град Куманово
			3.4.1.2. Идентификација на постоечки локации за верификација на културно уметнички , археолошки и архитектонски ископини и верски објекти
			3.4.1.3. Изработка и имплементација на проект за уредување на алтернативни туристички места во руралните средини
			3.4.1.4. Изработка и имплементација на проект за валоризација на постоечките туристички места во руралните средини преку кампањи

Стратешка цел	Конкретна Цел	Програма	Проект
4.Создавање на генерации кои ќе го подигнат стандардот на живеење во руралните средини	4.1. Подигање на свеста на граѓаните во руралните средини за подобар квалитет на живеење и нивна едукација за запознавање со нивните права и можности и искористување на можностите кои ги нуди националната	4.1.1. Отварање на Информативен-услужен центар за развој на руралните средини и поддршка за пред пристапни програми на ЕУ Пилот проект во с.Орашац и с.Клечовце	4.1.1.1. Техничко и административно опремување на Информативно-услужниот Центар во с.Орашац

	програма за рурален развој и ИПАРД		
			4.1.1.2. Реконструкција на канцеларијата во с.Клечовце, Техничко и административно опремување на истата
			4.1.1.3.Обуки и тренинзи на членовите од информативно - услужните центри во с.Клечовце и с.Орашац
			4.1.1.4. Кампања за промоција на центрите
			4.1.1.5. Кампања за едукација (на различни теми - елаборирани во акционите планови) на населението за подигање на квалитетот на живеење во селските средини
	4.2. Зајакнување на капацитетите на заинтересирани граѓани за претприемништво и отпочнување со мал и семеен бизнис	4.2.1. Развој на претприемништво и поддршка за отпочнување на мал и семеен бизнис	4.2.1.1. Обука за start up бизниси и млади претприемачи
	4.3.Поддршка на организираниот настап на жителите од руралните средини за формирање на здруженија на граѓани и поддршка за нивно зајакнување	4.3.1. Развој на организирани форми на граѓаните од руралните средини за единствено делување во разрешување на секојдневните проблеми	4.3.1.1. Обука за формирање на НВО

Стратешка цел	Конкретна Цел	Програма	Проект
5.Земјоделски развој	5.1. Правилно искористување на земјоделските површини	5.1.1. Добивање на изворни - релевантни податоци за квалитетот на земјиштето во атарот на општина Куманово	5.1.1.1. Изработка на физибилити студија за плодород - анализа на почва за правилно и рационално искористување на земјишни површини

		5.1.2. Планско организирано производство во земјоделството и диверзификација	5.1.2.1. Изработка на регионални планови за рурален развој и планско производство во земјоделството
	5.2. Надминување на постоечките проблеми во делот на откуп на земјоделски производи	5.2.1. Воспоставување на организиран систем на откуп на земјоделски производи	5.1.2.2. Спроведување на кампања за промоција на организирано планско производство
			5.2.1.1. Отварање-изградба на три откупни пунктови (лоцирани рамномерно по региони) со цел за нивно прераснување во агро-берза по региони
	5.3. Воведување на нови култури и враќање на стари автохтони сорти	5.3.1. Заштита на автохтони сорти и раси	5.3.1.1. Развој на Пилот проекти за заштита на автохтони сорти и раси (насади на афион, памук, тутун, хербално лековити билки и други нови сорти)
	5.4. Намалување на процентот на невработеност во руралните средини со директна поддршка	5.4.1. Промоција на програми за самовработување	5.4.1.1. Обезбедување на мини заеми за мини фарми за самовработување (семејни бизниси) и за поддршка на занаетчиството (во вид на револвинг фонд од 5.000 до 10.000 евра)
	5.5. Намалување на процентот на невработените жени во селските средини преку потик за нејзино учество во фармерството	5.5.1. Јакнење на капацитетите на жените фармери во производство на традиционални производи во 9 избрани села	5.5.1.1. Изработка и имплементација на проект за кампања за потикнување на женската популација во производство на традиционални производи;
			5.5.1.2. Организирање на обуки на жени фармери за производство на традиционални производи во 9 избрани села
	5.6. Зголемување на процентот на земјоделци индивидуалци за земјоделски развој	5.6.1. Обука на земјоделското население (за индивидуален земјоделец /индивидуални земјоделци)	5.6.1.1. Организирање и имплементација на обуки за Регионална класификација на почвените капацитети (Обуки за - Каде , која почва за која земјоделска култура? , бесплатно позајмување на современа механизација , бесплатни семиња)
			5.6.1.2. Организирање и имплементација на обуки за подигање на свеста преку аграрна едукација (едукација за : а) зголемување на мотивираноста , тимско работење и функционална комуникација, б) современата технологија и нејзината практична примена и в) новите можности и правила во земјоделството (осигурување , субвенции ...)

Прилог 2 - Прашалник што се користеше при анкетирањето на руралното население

ПРАШАЛНИК ЗА РУРАЛЕН РАЗВОЈ ЗА НАСЕЛЕНИЕТО ОД М.З.

Групата за Рурален Развој го дистрибуира овој прашалник до сите заинтересирани страни, со цел да се соберат информации кои се неопходни за креирање на Под-стратегија за Рурален Развој на Општина __________.

СЕЛО (М.З.) ________
____

ИМЕ и ПРЕЗИМЕ	
ВОЗРАСТ	
ПОЛ	
ОБРАЗОВАНИЕ	
ЗАНИМАЊЕ	
ИЗВОР НА ПРИХОДИ	

Во кои области би сакале да се развива Вашето место ? по приорите со број			
приватен бизнис сектор		спортски туризам	
развиено поледелство		занаетчиство - стари занаети	
развиено сточарство		производство на сувенири	
производство на здрава храна		култура	
Селски / алтернативен туризам		традиционално производство	
Друго..........			

2. Кои се вистинските можности (потенцијали) за развој на Вашето село ? (обележете со X)			
млада работна сила		приватен бизнис сектор	
едуцирани кадри		развиено поледелство	
здружение на жени		развиено сточарство	
здружение на земјоделци		јавни објекти	
здружение на млади		производство на здрава храна	
други здруженија		сместувачки капацитети за туристи	
културно уметничко друштво (КУД)		спорт (летен/зимски)	
невладини организации (НВО)			
добра поврзаност со градот			

3. Со кои природни ресурси располага Вашето село?		4. Со кои социо-економски ресурси располага Вашето село?	
извори на минерална вода или природен гас		здравствена заштита (амбуланти)	
Реки		образование (школи)	
Езера		мало стопанство (фирми)	
Планина		фабрика / поголемо претпријатие	
Шуми		туристички објекти	
Пасишта		занаети	
необработено земјиште		спортски клубови	
обработливо земјиште		спортски терени / објекти	
рудни богатства		културно уметнички друштва (КУД)	
незагадена околина		невладини организации (НВО)	
археолошки наоѓалишта		културни споменици	
близина на граница		верски објекти	
близина на национален парк		откупни пунктови	

5. По што е нај карактеристично (познато) Вашето село?

6. Според Ваше мислење, што е најважно за развојот на Вашето село?

7. Кои се најголемите можности и силни страни на Вашето село? Со што вие може навистина да се пофалите?

8. Кои се најголемите недостатоци и слабости на Вашето село?

8.а. Наведете конкретни потреби за помош.

Потреба за помош во областа:	Каква?	Придонес на селото – Со што?
Образование		
Култура		
Спорт		
Животна Средина		
Дополнителни Обуки		
Друго		

9. Како ја гледате иднината на Вашето село?

10. Дали би сакале да се вклучите во работата на Групата за Рурален Развој?

ДА	НЕ

11. Доколку се вклучите во работата на Групата за Рурален Развој, како и во која област би можеле да дадете најголем придонес?

12. Забелешки

____
____
____
____

Ви благодариме на соработката.

Прилог 3:

SWOT Анализа (Анализа на силни и слаби страни, можности и закани)

ЈАКИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Природни ресурси Чиста еколошка средина Културно-историски споменици Традиционални производи Климатско географска положба Субвенционирање на земјоделството Мултиетничка средина	Слаба инфраструктура Голема миграција Мали земјоделски стопанства Застарена технлогија Слабо здружување (неорганизирано население) (голема недоверба) Немотивираност на младите Неорганизиран откуп Недостаток од преработувачки капацитети Неконтролиран увоз Недоволна едукација на населението Ниска свест за едукација Недоволна комуникација помеѓу релевантните Субјекти на локално ниво Слаба мотивација за земјоделство
МОЖНОСТИ	**ЗАКАНИ**
Брендирање на традиционални производи Искористување на постоечки објекти (училишта, задрушни домови) Изградба на репроцентри за обогатување на природни ресурси (лов и риболов) Гасификација Развој на човечки ресурси (тенинзи, обуки и сл.) Примена на нови технологии	Законски пречки Локална политика Елементарни непогоди ЕУ регулатива Нерешено имотно -правни односи (на обвјектите од заеднички интерес во селските средини) на земјиште и објекти

Прилог 4:

PEST/PESTLE Анализа

Заинтересирани страни
Локална самоуправа
МААСП
Бизнис сектор
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство на РМ - ПЕ Куманово
Примарни земјоделци
Месни заедници
НВО
Училишта
Агенција за поддршка на земјоделството
Фондација за поддршка на мали и средни претпријатија

Прилог 5: Анализа на заинтересираните страни

Актери		
Заинтересирани страни	зашто?	што ни треба или што сакаме од нив?
Локална самоуправа	Нацрт документ	поддршка и усвојување
Бизнис сектор	насока за развој	поддршка
Примарни земјоделци	насока за развој	поддршка
Месни заедници	зголемен квалитет на живот	поддршка и кооперативност
НВО	соработка / партнерство	информации, искуства, анализи
Училишта	насоки во образованието	партнерсво, соработка, човечки ресурси
ЈП	насоки за планирање	логистика/учество
Државни институции	информации за изработка на стратегии	поволности за имплементација запазување на законска легислатива
Медиуми	актуелности	промоција
Меѓународна Заедница (Европска Комисија)	Финансирање	имплементација на ИПА-компонента рурален развој и ИПАРД

Прилог 6

Членови на Работна група за Рурален развој во општина Куманово

Име и Презиме	Институција	Телефон
Зоран Павловски	Општина Куманово/сектор за РР	075 334 160
Живка Наумова	Раководител на АПРЗ Куманово	031/421 092, 075/381 710
Зоран Костовски	Подрачна единица на МЗШВ/советник за земјоделство	075/299 462
Моме Давидовски	Агроконсалтинг ТИМ/приватен советник за земјоделство	075/456 604
Бобан Бојковски	„Зелено Куманово" /проект на општина Куманово	070/757 510
Марјан Гиевски	Председател на сточари во Кумановскиот регион/приватен советник за генетика и селекција во овчарство	071/900 898
Иванчо Стефановски	Технолог за јеглехидратна храна/сопственик на Млин во Куманово	077/651 111
Бобан Младеновски	Приватен советник за добра земјоделска пракса - ГЛОБАЛ Гап	071/232 215
Димитар Сашевски	Фондација за мали и средни петпријатија	071 500 030
Драган Чунгурски	МААСП Куманово	071 399 159
Елизабета Цветковска	Општина Куманово / одделение за стратешко планирање, ЛЕР и информатичка технологија	070 236 999